Shri D D Bhambal Sr Asstt

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन

ग्रामविकास विभाग

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा जिल्हा सेवा (वर्तणूक) नियम, १९६७

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा जिल्हा सेवा (शिस्त व अपील) नियम, १९६४

(दिनांक ३१ डिसेंबर १९८८ पर्यंत सुधारल्याप्रमाणे)

पुनर्मुद्रण १९९१

व्यवस्थापक, शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई यांनी भारतात मुद्रित केले आणि संचालक शासन मुद्रण, लेखनसामग्री व प्रकाशने, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई ४०० ००४ यांनी प्रसिद्ध केले.

१९९१

[किंमत रु. ३.००]

'Shri D. D. Bhambal Sr Asstt. P.S. Khed

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा, जिल्हा सेवा (वर्तणूक) नियम, १९६७

शासकीय अधिसूचना, सहकार व ग्रामविकास विभाग, क्रमांक डीएसआर. १५६३-पाच दिनांक ८ जून १९६७

[महाराष्ट्र राजपत्र (इंग्रजी) भाग चार-ब, पृ. १६५९]

शासकीय अधिसूचना, ग्रामविकास विभाग, क्रमांक डीएसआर. १५६८/पाच, दिनांक ६ जून १९६९ द्वारे सुधारित (महाराष्ट्र राजपत्र, भाग चार-ब, पृष्ठ ७५४).

महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ (१९६२ महा. पाच) याचे कलम २७४, पोट-कलम (२) च्या खंड (सदतीस) व (एकोणचाळीस) द्वारे प्रदान करण्यात आलेल्या आणि त्या बाबतीत त्यास समर्थ करणाऱ्या इतर सर्व अधिकारांचा वापर करून, महाराष्ट्र शासन, याद्वारे, पुढील नियम करीत आहे, उक्त कलम २७४ च्या पोट-कलम (३) द्वारे आवश्यक असल्याप्रमाणे पूर्वीच प्रसिद्ध करण्यात आले आहेत:—

१. संक्षिप्त नाव, प्रयुक्ती व प्रारंभ.—(१) या नियमांना महाराष्ट्र जिल्हा परिषद, जिल्हा सेवा (वर्तणूक) नियम, १९६७ असे म्हणावे.

(२) ते सर्व परिषद कर्मचाऱ्यांना लागू होतील.

(३) नेमून दिलेल्या कर्मचाऱ्यांच्या बाबतीत हे नियम, ते ज्या दिनांकाला शासकीय राजपत्रात प्रसिद्ध करण्यात येतील त्या दिनांकापासून अंमलात येतील व इतर कर्मचाऱ्यांच्या बाबतीत ते दिनांक १ मे १९६२ पासून अंमलात आल्याचे मानण्यात येईल.

२. व्याख्या.—या नियमात, संदर्भाखेरीज अन्यथा आवश्यक नसेल तर,—

(अ) "अधिनियम" म्हणजे, "महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती अधिनियम, १९६१".

(ब) "नेमून दिलेला कर्मचारी" म्हणजे, कलम २४१ च्या तरतुदी अंमलात आल्यामुळे जिल्हा परिषदेचा अधिकारी किंवा कर्मचारी झाला असेल असा एखादा परिषद कर्मचारी किंवा *[या अधिनियमाच्या कलम २४२ अन्वये जो अंतिमत: एखाद्या जिल्हा सेवेकडे नेमून दिला असेल असा] राज्य शासनाच्या सेवांतील कोणताही कर्मचारी.

(क) "जिल्हा सेवा" म्हणजे, या अधिनियमाच्या कलम २३९ च्या खंड (ब) अन्वये स्थापन करण्यात आलेल्या जिल्हा सेवांपैकी कोणतीही जिल्हा सेवा.

(ड) परिषद कर्मचाऱ्याच्या संबंधात "कुटुंबातील सदस्य" या शब्दप्रयोगात पुढील व्यक्तींचा समावेश होतो :—

(एक) अशा परिषद कर्मचाऱ्याची पत्नी, मूल किंवा सावत्र मूल—मग ती त्याच्यासमवेत राहात असोत वा नसोत, आणि स्त्री परिषद कर्मचाऱ्याच्या बाबतीत, तिच्यासमवेत राहणारा व तिच्यावर अवलंबून असणारा पती; आणि

(दोन) परिषद कर्मचाऱ्याशी किंवा अशा परिषद कर्मचाऱ्याच्या पत्नीशी किंवा पतीशी रक्ताचे नाते किंवा लग्नबंधनामुळे नाते असलेली व अशा परिषद कर्मचाऱ्यावर पूर्णपणे अवलंबून असलेली अन्य कोणतीही व्यक्ती :

परंतु यामध्ये, परिषद कर्मचाऱ्यापासून कायद्याने विभक्त झालेल्या पत्नी किंवा पती किंवा कोणत्याही प्रकारे परिषद कर्मचाऱ्यावर अवलंबून नसलेले किंवा योग्य विधी प्रक्रियेमुळे परिषद कर्मचारी, ज्याच्या अभिरक्षेस मुकला असेल असे मूल किंवा सावत्र मूल यांचा समावेश होणार नाही.

---

* शासकीय अधिसूचना, दिनांक ६ जून १९६९ द्वारे मूळ मजकुराऐवजी हा मजकूर दाखल करण्यात आला.

(६) "परिषद कर्मचारी" म्हणजे कोणत्याही जिल्हा सेवेत कोणत्याही पदावर नियुक्त करण्यात आलेली व्यक्ती व यामध्ये भारतातील कोणत्याही राज्य शासनाच्या किंवा त्यास दुय्यम असणाऱ्या एखाद्या प्राधिकरणाच्या किंवा एखाद्या स्थानिक वा अन्य प्राधिकरणाच्या सेवेतील ज्या व्यक्तीच्या सेवा जिल्हा सेवेकरिता एखाद्या जिल्हा परिषदेकडे तात्पुरत्या सोपविण्यात आल्या असतील अशा कोणत्याही व्यक्तीचा समावेश होतो.

३. परिषद कर्मचाऱ्यांचे सचोटी पालनाचे कर्तव्य.—प्रत्येक परिषद कर्मचारी, सदैव निरपवाद सचोटीने वागेल व कर्तव्यपरायण असेल.

४. राजकारण व निवडणुका यामध्ये सहभाग.—(१) कोणताही परिषद कर्मचारी, कोणत्याही राजकीय पक्षाचा किंवा जी सामान्यत: राजकारणात भाग घेते अशा कोणत्याही संघटनेचा सदस्य असणार नाही किंवा त्याच्याशी अन्यथा संबंधित असणार नाही. किंवा कोणत्याही राजकीय चळवळीत किंवा कार्यात भाग घेणार नाही. त्यासाठी वर्गणी देणार नाही किंवा अन्य कोणत्याही तऱ्हेने त्यास सहाय्य करणार नाही.

(२) आपल्या कुटुंबातील कोणत्याही व्यक्तीला, भारतात विधिद्वारे संस्थापित अशा कोणत्याही शासनाला, विघातक असलेल्या किंवा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष विघातक असलेल्या कोणत्याही चळवळीत, किंवा कार्यात भाग घेण्यास, त्यासाठी मदत करण्यात किंवा अन्य कोणत्याही तऱ्हेने त्यास सहाय्य करण्यास प्रतिबंध करण्याकरिता प्रयत्नांची शिकस्त करणे, हे प्रत्येक परिषद कर्मचाऱ्यांचे कर्तव्य असेल आणि अशा प्रयत्नास परिषद कर्मचारी अयशस्वी ठरेल त्याबाबतीत तो मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्यास याप्रमाणे कळवील.

(३) कोणतीही चळवळ किंवा कार्य या नियमाच्या अर्थकक्षेत येते किंवा कसे याबाबत कोणताही प्रश्न उद्‌भवल्यास, त्यावरील राज्य शासनाचा निर्णय अंतिम असेल.

(४) कोणताही परिषद कर्मचारी, कोणत्याही विधान मंडळाच्या किंवा स्थानिक प्राधिकरणाच्या निवडणुकीत (या नियमात यापुढे ज्याचा निर्देश "निवडणूक" असा करण्यात आला आहे) प्रचार करणार नाही, किंवा अन्यथा त्यामध्ये हस्तक्षेप करणार नाही किंवा त्यासंबंधी स्वत:चे वजन खर्ची घालणार नाही :

परंतु अशा निवडणुकीत मत देण्यास अर्ह असणाऱ्या परिषद कर्मचाऱ्यास मत देण्याच्या आपल्या अधिकाराचा वापर करता येईल आणि तो तसे करील त्याबाबतीत, तो कोणत्या तऱ्हेने मतदान करणार आहे किंवा त्याने मतदान केले आहे, याबद्दल संपूर्ण गुप्तता राखील.

स्पष्टीकरण.—(१) एखादा परिषद कर्मचारी, त्या त्या वेळी अंमलात असलेल्या कोणत्याही विधिद्वारे किंवा तदन्वये किंवा शासनाच्या वा मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्याच्या आदेशाद्वारे त्याच्यावर लादण्यात आलेल्या कर्तव्याचे योग्य ते पालन करताना एखाद्या निवडणुकीच्या कामकाजात मदत करील त्याबाबतीत, त्याने या नियमाच्या तरतुदीचे उल्लंघन केले असल्याचे मानण्यात येणार नाही.

(२) परिषद कर्मचाऱ्याने स्वत:च्या अंगावर, वाहनावर किंवा निवासस्थानावर कोणत्याही निवडणूक चिन्हाचे प्रदर्शन करणे हे निवडणुकीच्या बाबतीत त्याने स्वत:चे वजन खर्ची घातल्या-सारखे होईल व निवडणुकीतील उमेदवाराचे नांव त्याने सुचविणे किंवा त्यास अनुमोदन देणे हे, या नियमाच्या अर्थानुसार, निवडणुकीत भाग घेतल्याचे ठरेल आणि तदनुसार, अशा कोणत्याही प्रसंगी, परिषद कर्मचाऱ्याने या नियमाच्या तरतुदींचे उल्लंघन केले असल्याचे मानण्यात येईल.

५. निदर्शने व संप.—कोणताही परिषद कर्मचारी, (एक) भारताच्या सार्वभौमत्वाच्या किंवा एकात्मतेच्या हिताला, राज्याच्या सुरक्षिततेला, परकीय राज्यांशी असलेल्या मित्रत्वाच्या संबंधांना, सार्वजनिक सुव्यवस्थेला, सभ्यतेला व नीतीमत्तेला बाधक ठरेल किंवा ज्यामुळे न्यायालयाचा अवमान किंवा बदनामी होईल किंवा एखादा अपराध करण्यास चिथावणी मिळेल असे कोणतेही निदर्शन करणार नाही किंवा त्यात सहभागी होणार नाही; किंवा

(दोन) स्वत:च्या सेवेसंबंधातील किंवा इतर कोणत्याही परिषद कर्मचाऱ्यांच्या सेवेसंबंधातील कोणत्याही बाबीसंबंधात कोणत्याही स्वरूपाचा संप करणार नाही किंवा कोणत्याही स्वरूपाच्या संपास कोणत्याही प्रकारे प्रोत्साहन देणार नाही.

६. परिषद कर्मचारी ज्यांना निकट दुय्यम असेल अशा प्राधिकरणांव्यतिरिक्त अन्य प्राधिकरणांशी संपर्क साधण्यास बंदी.---(१) कोणताही परिषद कर्मचारी, त्याच्या कार्यालयीन कर्तव्याच्या संबंधात किंवा जिल्हा परिषदेचा कर्मचारी या नात्याने त्याच्यावर व्यक्तिश: परिणाम होईल असा कोणत्याही बाबीसंबंधात तो ज्याला निकट दुय्यम असेल अशा प्राधिकरणाखेरीज अन्य कोणत्याही वरिष्ठ प्राधिकरणाशी कोणताही थेट पत्रव्यवहार करणार नाही :

परंतु, परिषद कर्मचारी ज्याला निकट दुय्यम असेल अशा प्राधिकरणामार्फत कोणत्याही वरिष्ठ प्राधिकरणास उद्देशून पत्रव्यवहार करण्यात आला असेल त्याबाबतीत, तो असा पत्रव्यवहार ज्याला उद्देशून असेल अशा प्राधिकरणाकडे अशा पत्रव्यवहाराची एक प्रत पाठवू शकेल.

(२) कोणताही परिषद कर्मचारी, जिल्हा परिषदेचा कर्मचारी या नात्याने त्याच्यावर परिणाम करणाऱ्या कोणत्याही बाबींच्या संबंधास, पाठिंबा मिळविण्याच्या हेतूने, तो ज्याला निकट दुय्यम असेल अशा अधिकाऱ्याखेरीज अन्य कोणत्याही (अधिकृत किंवा अनधिकृत) व्यक्तीला भेटणार नाही.

(३) कोणताही परिषद कर्मचारी,---

(अ) मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्याच्या पूर्व परवानगीखेरीज कोणत्याही मंत्र्यांची किंवा शासन सचिवांची;

(ब) तो ज्याला निकट दुय्यम असेल त्या प्राधिकरणाच्या पूर्व परवानगीखेरीज अन्य कोणत्याही वरिष्ठ प्राधिकरणाची भेट घेण्याचा प्रयत्न करणार नाही.

(४) परिषद कर्मचारी, नियुक्तीसाठी किंवा पदोन्नतीसाठी केलेला प्रत्येक अर्ज, विभागीय आदेशामध्ये ठरवून देण्यात येईल अशा एका किंवा अनेक प्राधिकरणांमार्फत सादर करील.

(५) कोणताही परिषद कर्मचारी, त्याच्या सेवेच्या शर्ती व अटी यांच्याशी संबंधित, संबंधित असेल अशा कोणत्याही बाबतीत कोणत्याही अधिकृत वा अनधिकृत व्यक्तीवर मग ती जिल्हा परिषदेशी संबंधित असो वा नसो, प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्षरीत्या वजन पाडणार नाही.

७. माहिती इत्यादी अनधिकृत रीत्या पुरविण्यास बंदी.---मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्याने त्याबाबतीत सर्वसाधारणत: किंवा विशेषत: प्राधिकृत केले असल्याखेरीज, कोणताही परिषद कर्मचारी, इतर विभागात काम करणाऱ्या कोणत्याही परिषद कर्मचाऱ्याला किंवा जिला कळविण्याबाबत त्यास प्राधिकृत करण्यात आले नसेल अशा कोणत्याही व्यक्तीला,---

(अ) त्याला जी कळली असेल किंवा त्याला नेमून दिलेली कर्तव्ये पार पाडीत असताना कोणत्याही साधनापासून त्याने मिळविलेली कोणतीही माहिती; किंवा

(ब) त्याने तयार केला असेल किंवा तो ती कर्तव्ये पार पाडीत असताना कोणत्याही साधनापासून त्याच्या कब्जात आला असेल अशा दस्तऐवजातील कोणताही मजकूर कळविणार नाही.

८. वृत्तपत्रे किंवा आकाशवाणी यांच्याशी संबंध ठेवण्यास बंदी.---(१) कोणताही परिषद कर्मचारी कोणतेही वृत्तपत्र किंवा इतर नियतकालिक यांचा पूर्णत: किंवा अंशत: मालक असणार नाही किंवा त्यांचे संकलन किंवा व्यवस्थापन यात सहभागी होणार नाही :

परंतु, मुख्य कार्यकारी अधिकारी, ज्यामध्ये केवळ राजकीयेतर स्वरूपाच्या बाबी असतील अशा कोणत्याही वृत्तपत्राची किंवा नियतकालिकाची मालकी धारण करण्यास किंवा ते चालविण्यास किंवा त्याचे संपादन किंवा व्यवस्थापन यात सहभागी होण्यास कोणत्याही परिषद कर्मचाऱ्यास परवानगी देऊ शकेल. आणि अशी परवानगी का काढून घेऊ नये याबद्दलचे कारण दर्शविण्याची त्यास संधी दिल्यानंतर अशी परवानगी काढून घेता येईल.

(२) कोणताही परिषद कर्मचारी आकाशवाणीच्या कोणत्याही प्रसारणात किंवा निनावी किंवा स्वत:च्या किंवा इतर कोणाही व्यक्तीच्या नावाने प्रसिद्ध केलेल्या कोणत्याही लेखात किंवा वृत्त-पत्राशी केलेल्या कोणत्याही पत्रव्यवहारात किंवा कोणत्याही सार्वजनिक भाषणात किंवा कोणत्याही सार्वजनिक ठिकाणी,—

(अ) ज्यामध्ये भारतातील कोणत्याही शासनाच्या किंवा जिल्हा परिषदेच्या कोणत्याही, चालू किंवा अलिकडील धोरणावर किंवा कृतीवर प्रतिकूल टीका होण्याएवढा प्रभाव असेल; किंवा

(ब) ज्यामुळे भारतातील कोणतेही शासन व जिल्हा परिषद यांच्यातील संबंध अडचणीत येण्याची शक्यता असेल; किंवा

(क) ज्यामुळे भारतातील शासन व कोणत्याही परकीय राज्याचे शासन यांच्यातील संबंधात अडचणी निर्माण होण्याची शक्यता असेल;

असे वस्तुस्थितीदर्शक कोणतेही निवेदन करणार नाही किंवा असे कोणतेही मतप्रदर्शन करणार नाही :

परंतु, परिषद कर्मचाऱ्याने, अधिकारी या नात्याने किंवा त्याला नेमून दिलेली कर्तव्ये पार पाडताना केलेल्या कोणत्याही निवेदनांना किंवा व्यक्त केलेल्या कोणत्याही मताला या पोट-नियमातील कोणतीही गोष्ट लागू होणार नाही.

९. **समिती किंवा इतर कोणत्याही प्राधिकरणापुढे साक्ष देणे.**—(१) पोट-नियम (३) मध्ये अन्यथा तरतूद करण्यात आली असेल त्याखेरीज, कोणताही परिषद कर्मचारी, मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्यांच्या पूर्वमंजुरीने असेल त्याखेरीज, कोणत्याही व्यक्तीने, समितीने किंवा प्राधिकरणाने केलेल्या कोणत्याही चौकशी संबंधात साक्ष देणार नाही.

(२) मुख्य कार्यकारी, अधिकाऱ्याच्या मंजुरीने साक्ष देताना कोणताही परिषद कर्मचारी भारतातील कोणत्याही शासनाच्या किंवा कोणत्याही जिल्हा परिषदेच्या धोरणावर किंवा त्यांच्या कोणत्याही कृतीवर टीका करणार नाही.

(३) या नियमातील कोणतीही गोष्ट परिषद कर्मचाऱ्याने,—

(अ) जिल्हा परिषदेने, भारतातील कोणत्याही शासनाने, संसदेने किंवा कोणत्याही राज्य विधानमंडळाने नियुक्त केलेल्या प्राधिकरणासमोरील चौकशीत; किंवा

(ब) न्यायिक चौकशी; किंवा

(क) जिल्हा परिषदेच्या कोणत्याही सक्षम प्राधिकरणाने आदेश दिल्याप्रमाणे करण्यात आलेल्या विभागीय चौकशीत, दिलेल्या साक्षीस लागू होणार नाही.

१०. **वर्गणी.**—कोणताही परिषद कर्मचारी, मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्याच्या पूर्वमंजुरीने असेल त्याखेरीज कोणत्याही उद्देश पूर्तीस्तव निधी उभारण्यासाठी वर्गणीची मागणी करणार नाही किंवा ती स्वीकारणार नाही किंवा अन्य रीतीने उक्त प्रयोजनात सहभागी होणार नाही.

११. **देणग्या.**—(१) नियम १३ च्या तरतुदींस अधीन राहून परिषद कर्मचारी मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्यांच्या पूर्वमंजुरीने असेल त्याखेरीज कोणत्याही व्यक्तीकडून क्षुल्लक मूल्यापेक्षा अधिक मूल्याची कोणतीही भेट स्वीकारणार नाही किंवा त्याच्या कुटुंबातील कोणत्याही सदस्यास तिचा स्वीकार करण्याची परवानगी देणार नाही :

परंतु अशा भेटी देणे किंवा घेणे हे प्रचलीत, धार्मिक किंवा सामाजिक रूढीला अनुसरून असेल तेव्हा विवाह, वाढदिवस, अंत्यविधी किंवा धार्मिक समारंभ यासारख्या प्रसंगी, नातेवाईक व वैयक्तिक मित्र यांच्याकडून उपरोक्त प्रसंगात सर्वथैव वाजवी असतील अशा मूल्यांच्या भेटवस्तू स्वीकारता येतील किंवा अशा प्रसंगी अशा व्यक्तींना अशा भेटवस्तू देता येतील. परंतु (क्षुल्लक मूल्याच्या भेटींव्यतिरिक्त) अशा भेटी स्वीकारण्यात आल्याचे मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्यास कळविण्यात येईल व मुख्य कार्यकारी अधिकारी निदेश देईल अशा रीतीने अशा भेटवस्तूची विल्हेवाट लावण्यात येईल.